

НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ТА ПРИЧИНИ ЇХ ВИНИКНЕННЯ

Надзвичайна ситуація — порушення нормальних умов життя і діяльності людей на об'єкті або території, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом або іншими чинниками, що призвело (може призвести) до загибелі людей та/або значних матеріальних втрат. (Про єдину державну систему запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру. Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 03.08.1998 № 1198)

Надзвичайна ситуація — порушення нормальних умов життя і діяльності людей на об'єкті або території, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, великою пожежею, застосуванням засобів ураження, що призвели або можуть призвести до людських і матеріальних втрат. (Про Цивільну оборону України. Закон України від 03.02.1993 № 2974-ХІІ).

Надзвичайна ситуація (НС) – порушення нормальних умов життя і діяльності людей на окремій території чи об'єкті, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом, епідемією або іншою небезпечною подією, яке призвело (або може призвести) до неможливості проживання населення на території чи об'єкті, ведення там господарської діяльності, може викликати загибель, травмування, захворювання людей та (або) призвести до значних матеріальних втрат.

Прийнято класифікувати надзвичайні ситуації за такими ознаками (рис. 1.1): у сфері виникнення (за походженням), за масштабом можливих наслідків, за галузевою ознакою (за типом). НС воєнного і соц-політ х-ру ще об'єднують у антропогені.

Рисунок 1.1 – Класифікація надзвичайних ситуацій на території України

У СФЕРІ ВИНИКНЕННЯ

Природні надзвичайні ситуації класифікуються за видами можливих природних явищ, що призводять до їх виникнення (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Класифікація природних надзвичайних ситуацій

Розрізняють:

- геофізичні та геологічні небезпечні явища (землетруси, виверження вулканів, обвали, осипи, зсуви, осідання земної поверхні, карстові провалля);
- метеорологічні небезпечні явища (сильний вітер, шквал, смерч, пильові бурі, град, дощ, злива, снігопад, налипання мокрого снігу, ожеледь, снігові замети, хуртовини, заморозки, спека, туман, засуха);
- гідрологічні небезпечні явища: морські (сильне хвилювання в морі, високий або низький рівень води в морі, сильний тягун в портах, ранній льодостав, відрив прибрежного льоду, інтенсивний льодохід); прісноводні (ранній льодостав та поява льоду на судноплавних річках і водоймах, повінь, паводки, маловоддя, затори, селі, низькі рівні води);
- природні пожежі в екосистемах (лісні, торф'яні пожежі, пожежі степових та хлібних масивів, підземні пожежі горючих копалин);
- інфекційна захворюваність людей (інфекційні хвороби людей, екзотичні та особливо небезпечні інфекційні захворювання, групові випадки небезпечних інфекційних захворювань, ендемія, епідемія, пандемія);
- інфекційна захворюваність сільськогосподарських тварин (інфекційні хвороби тварин, екзотичні та особливо небезпечні інфекційні хвороби, масові отруєння сільськогосподарських тварин, ензоотія, епізоотія, панзоотія);
- ураження сільськогосподарських рослин (хвороби

сілськогосподарських рослин, масове розповсюдження шкідливих рослин, енфітотфія, епіфітотія, панфітотія);

- екологічні небезпечні явища, які пов'язані зі змінами стану суші, гідросфери, атмосфери і біосфери.

Джерелом природної надзвичайної ситуації є небезпечне природне явище або процес, причиною виникнення якого може бути: землетрус, виверження вулкану, обвал, сель, провал ґрунту, ерозія, перероблення берегів, цунамі, лавина, повінь, підтоплення, затор, штормовий нагін води, сильний вітер, смерч, пильна буря, суховій, сильні опади, засуха, заморозки, туман, гроза, природні пожежі, зміни стану суші, складу і властивостей атмосфери, стану гідросфери та біосфери тощо.

Надзвичайні ситуації техногенного характеру за характеристиками явищ, що визначають особливості дії факторів ураження на людей, навколишнє природне середовище та суб'єкти господарської діяльності, поділяються на аварії (катастрофи), які супроводжуються викидами (виливами) небезпечних речовин, пожежами, вибухами, затопленнями, аваріями на інженерних мережах і системах життєзабезпечення, руйнуваннями будівель і споруд, аваріями транспортних засобів та інші (рис. 1.3).

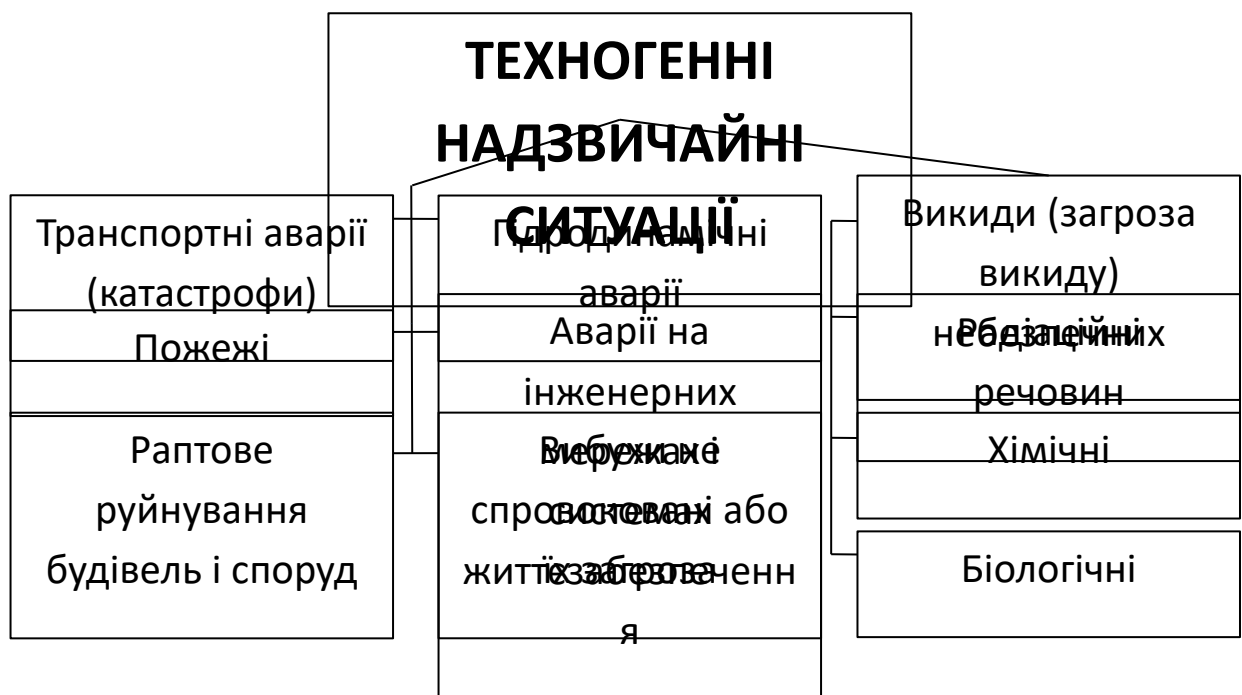

Рисунок 1.3 – Класифікація техногенних надзвичайних ситуацій

Аварія – небезпечна подія техногенного характеру, що створює на об'єкті, території або акваторії загрозу для життя і здоров'я людей та призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів чи завдає

шкоди довкіллю.

Аварії поділяються на дві категорії:

- - до I категорії належать аварії, внаслідок яких: загинуло 5 чи травмовано 10 і більше осіб; стався викид отруйних, радіоактивних та небезпечних речовин за межі санітарно-захисної зони підприємства; збільшилась концентрація забруднювальних речовин у навколишньому природному середовищі більш як у 10 разів; зруйновано будівлі, споруди чи основні конструкції об'єкта, що створило загрозу життю і здоров'ю працівників підприємства чи населення.
- - до II категорії належать аварії, внаслідок яких: загинуло до 5 чи травмовано від 4 до 10 осіб; зруйновано будівлі, споруди чи основні конструкції об'єкта, що створило загрозу життю і здоров'ю працівників цеху, дільниці з чисельністю працюючих 100 осіб і більше.

Категорійні аварії підлягають розслідуванню.

Випадки порушення технологічних процесів, роботи устаткування, тимчасової зупинки виробництва внаслідок спрацювання автоматичних захисних засобів та інші локальні порушення у роботі цехів, дільниць і окремих об'єктів, падіння опор та обрив проводів лінійчі тощо не належать до аварій, що мають категорію.

Катастрофа – велика за масштабом аварія чи інша подія, що призводить до тяжких, трагічних наслідків. Нема точного визначення.

В авіації також є окреме поняття катастрофи. Так, згідно Повітряного кодексу України, катастрофа визначається як авіаційна подія з людськими жертвами, що призвела до загибелі або зникнення безвісти когось із пасажирів, членів екіпажу або третіх осіб, а також у разі отримання ними тілесних ушкоджень зі смертельним наслідком.

Аварії (катастрофи), що пов'язані з викидом небезпечних речовин, додатково поділяються на радіаційні, хімічні, біологічні і, крім цього, ще за видами розповсюдження речовин в навколишньому природному середовищі.

Надзвичайні ситуації соціально-політичного характеру, які пов'язані з протиправними діями терористичного і антиконституційного спрямування (рис. 1.4), поділяються на наступні: здійснення або реальна загроза терористичного акту (збройний напад, захоплення і утримання важливих об'єктів, ядерних установок і матеріалів, систем зв'язку та телекомунікацій, напад чи замах на екіпаж повітряного чи морського судна), викрадення (спроба викрадення) чи знищення суден, захоплення заручників, встановлення вибухових пристроїв у громадських місцях, викрадення або захоплення зброї, виявлення застарілих боєприпасів тощо.

Рисунок 1.4 – Надзвичайні ситуації соціально-політичного характеру

Надзвичайні ситуації воєнного характеру пов'язані з наслідками застосування зброї масового ураження або звичайних засобів ураження, під час яких виникають вторинні фактори ураження населення, внаслідок зруйнування атомних і гідроелектричних станцій, складів і сховищ радіоактивних і токсичних речовин та відходів, нафтопродуктів, вибухівки, транспортних та інженерних комунікацій тощо (рис. 1.5).

Рисунок 1.5 – Надзвичайні ситуації воєнного характеру

ЗА ГАЛУЗЕВОЮ ОЗНАКОЮ надзвичайні ситуації поділяються на НС, які можуть бути: на будівництві, на виробництві, в житловій, комунальній і побутовій сферах обслуговування населення, на транспорті, в сільському господарстві, в лісному господарстві.

Надзвичайні ситуації на транспорті додатково поділяються в залежності від виду транспорту. Розрізняють НС на повітряному, водному, наземному і підземному транспорті. Частіше за все це НС техногенного характеру.

ЗА МАСШТАБОМ МОЖЛИВИХ НАСЛІДКІВ надзвичайні ситуації, залежно від обсягів заподіяних збитків, технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації, можуть бути державного, регіонального, місцевого або об'єктового рівня.

Для визначення рівня НС встановлюються такі критерії:

- територіальне поширення та обсяги технічних і матеріальних ресурсів, які необхідні для ліквідації наслідків НС;
- кількість людей, які постраждали або умови життєдіяльності яких було порушено внаслідок НС;
- розмір заподіяних (очікуваних) збитків.

Державного рівня визнається НС:

- яка поширилась або може поширитися на територію інших держав;
- яка поширилась на територію двох чи більше регіонів України (Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя), а для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих регіонів, але не менш як 1 відсоток від обсягу видатків відповідних місцевих бюджетів (НС державного рівня за територіальним поширенням);
- яка призвела до загибелі понад 10 осіб або внаслідок якої постраждало понад 300 осіб (постраждалі – особи, життю або здоров'ю яких було заподіяно шкоду внаслідок надзвичайної ситуації), чи було порушено нормальні умови життєдіяльності понад 50 тис. осіб на тривалий час (більш як на 3 доби);
- внаслідок, якої загинуло понад 5 осіб, або постраждало понад 100 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності, понад 10 тис. осіб на тривалий час (більш як на 3 доби), а збитки (оцінені в установленому законодавством порядку), спричинені НС, перевищили 25 тис. мінімальних розмірів (на час виникнення НС) заробітної плати;
- збитки від якої перевищили 150 тис. мінімальних розмірів заробітної плати;
- яка в інших випадках, передбачених актами законодавства, за своїми ознаками визнається як НС державного рівня.

Регіонального рівня визнається НС:

- яка поширилась на територію двох чи більше районів (міст обласного значення) Автономної Республіки Крим, областей і для її ліквідації необхідні матеріальні та технічні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих районів, але не менш як 1 відсоток обсягу видатків відповідних місцевих бюджетів (НС регіонального рівня за територіальним поширенням);
- яка привела до загибелі від 3 до 5 осіб або внаслідок, якої постраждало від 50 до 100 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності від 1 тис. до 10 тис. осіб на тривалий час (більш як на 3 доби), а збитки перевищили 5 тис. мінімальних розмірів заробітної плати;
- збитки від якої перевищили 15 тис. мінімальних розмірів заробітної плати.

Місцевого рівня визнається НС:

- яка вийшла за межі території потенційно небезпечного об'єкта, загрожує довкіллю, сусіднім населеним пунктам, інженерним спорудам і для її ліквідації необхідні матеріальні та технічні ресурси в обсягах, що перевищують власні можливості потенційно небезпечного об'єкта;
- внаслідок, якої загинуло 1-2 особи або постраждало від 20 до 50 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності від 100 до 1000 осіб на тривалий час (більш як на 3 доби) і збитки перевищили 0,5 тис. мінімальних розмірів заробітної плати;
- збитки від якої перевищили 2 тис. мінімальних розмірів заробітної плати.

Об'єктового рівня визнається НС, яка не підпадає під названі вище визначення.

НС відноситься до певного рівня, за умови відповідності її не менше одного із зазначених критеріїв.

У випадку, коли внаслідок НС для відповідних порогових значень рівнів людських втрат або кількості осіб, які постраждали чи зазнали порушення нормальних умов життєдіяльності, обсяг збитків, якого не досягає визначеного критерію, рівень НС визнається на ступінь менше (для дорожньо-транспортних пригод - на дві ступені менше).

Віднесення НС, яка виникла на території кількох адміністративно-територіальних одиниць, до державного та регіонального рівня, за територіальним поширенням або за сумарними показниками її наслідків не є підставою для віднесення НС до державного або регіонального рівня окремо для кожної з цих адміністративно-територіальних одиниць.

Остаточне рішення щодо рівня надзвичайної ситуації у тому числі у разі відсутності достатніх відомостей щодо розвитку надзвичайної ситуації, приймає спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади за погодженням у разі потреби із заінтересованими міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, а також з урахуванням експертного висновку (у разі його надання) регіональної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій щодо рівня надзвичайної ситуації.